

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI TÖRTÉNELEMTANÁROK POSZTGRADUÁLIS KÉPZÉSÉNEK INDOKOLTSÁGA

NAGY ISTVÁN

tanszékvezető főiskolai docens

(KORREFERÁTUM)

A „gyorsuló idő” a társadalomtudományokban is szinte ugrásszerű változást eredményezett. Angliában egyenesen „társadalomtudományi robbanásról” cikkeznek. A szocialista országokban a nemzeti történelem, irodalomtörténet, filozófiatörténet, gazdaságtörténet jelentős részeredményei után egy-egy tudományág eredményeink szintéziséig jutottak el a kutatók. Kiteljesednek olyan tudományterületek, mint a pedagógia, pszichológia, szociológia. Meghonosodnak olyan új kutatási módszerek, mint a komparatiztika, történeti statisztika, történeti demográfia stb. Ezek a tudományos eredmények szükségképpen felvetették valamennyi oktatási intézményben az oktatás tartalmi és metodikai korszerűsítésének gondját. E munkálatok, mint az köztudott, igen komoly eredményekkel jártak már eddig is. Az V. Nevelésügyi Kongresszus ajánlásai nyomán pedig további lépések várhatók. Különösen nagy érdeklődés kíséri azt a rendkívül tudatosan megtervezett és széles szakember-rétegeket megmozgató munkát, melyet az MSZMP KV indított el az egész oktatásügy helyzetének feltárására, korszerűsítésével kapcsolatos javaslatok összegyűjtésére. A társadalomtudományok hatalmas arányú mennyiségi, de mindenekelőtt minőségi eredményeinek bekapcsolása az oktatásba olyan sürgető feladat, melynek *egyik megoldásáról a posztgraduális stúdiumról* tárgyalnunk nemcsak időszerű, hanem sürgős is, mert *a nemzetközi gyakorlattól már így is jelentősen elmaradtunk*. De talán ennél is fontosabb, hogy *belső továbbfejlődésünk szempontjából is egy alapvető feladat* megoldásáról van szó. A pedagógusok továbbképzésének igényes megszervezésének gondjáról a bevezető referátum igen nagy felelősséggel, alaposan és egyszerűen szólt. Szabad legyen néhány gondolattal az általános iskolai történelemtanárok továbbképzésének indokoltságáról említést tennem azzal a reménnyel, hogy más társadalomtudományi szakok hasonló problémáikhoz is sikerül néhány gondolatot ébresztenem.

Azt a tényt igen nagy örömmel látjuk valamennyien, hogy az Országos Pedagógiai Intézet Történelmi Tanszékének munkatársai komoly, és tegyük hozzá igen eredményes erőfeszítéseket tesznek tárgyunk oktatásának metodikai megújítása, korszerű segédeszközökkel *való ellátása, a metodikai kutatómunka megszervezése és irányítása* terén. A továbbképzési kabinetek munkája is egyre sokoldalúbb és eredményesebb. Ennek ellenére úgy tűnik, hogy az elmúlt tíz, de különösen öt-hat évben az iskolai történettudomány nagyon elmaradt a történettudomány fejlődése mögött és történelemtanáraink jelentős hányada — legtöbbször objektív, de őszintén mondjuk meg, jórészt kényelmi okokból — már nem volt képes ezt a mozgást, ezt a fejlődést teljes gazdagságában áttekinteni és követni.

Engedjék meg, hogy csupán néhány gondolattal utaljak e fejlődés néhány jellemző vonására. A felszabadulás utáni magyar történettudomány más nemzeti

történetírással is összevethető karakterisztikus jegyei az elmúlt évtizedben alakultak ki. E fejlődési szakasz legnagyobb eredménye, hogy történészeink többsége elvetette a szemiatizmust, az önkényes forráshasználatot, és az „ahistórikus” aktualizálást. Röviden és némiképp egyszerűsítve: a dogmatizmust, amely az igazságot a politikai hasznosságnak rendelte alá, az aktuális gyakorlat igazolásának szempontjait vetítette vissza a múltba. A történelmet mint valaminő nagy növény- és állatkertet, a serdülő tömegek oktatására szánt illusztrációs példatárnak tekintette. Nem csekély erőfeszítésre volt szükség, az egysíkú — kétszínű „hősök és árulók” kategorizálás felbontásához, a hősök protokoll- és az árulók feketelistájának valóságghú revidálásához, a két szélső pólus között levő széles rétegnek, különösen a progresszió különböző irányzatainak, képviselőinek méltányosan kritikus, vagy kritikusan méltányoló ábrázolásához: gyakran, rehabilitálásához. [1]

A marxi—lenini történet szemlélet alapján *történettudományunk nagyarányú tartalmi gazdagodása, tematikai differenciálódása ment végbe*, amely a maga új tudományos eredményeivel módszertani vívmányait egyben a teoretikus alapok megszilárdítását és kiszélesítését is eredményezte. Egész sor olyan kutatási terület és metodikai eljárás nyert polgárjogot marxista történetírásunkban, amely korábban kívül maradt annak keretein, sőt a hivatalos tudománypolitika részéről bizalmatlan, olykor egyenesen ellenséges elbírálásban részesült. Különösen gazdaságtörténetírásunk eredményei kiemelkedőek. A gazdasági növekedés problematikájának a magyar történelem egyes korszakaiban való vizsgálata, a kvantifikációs módszerek sokoldalú alkalmazása, az ökonometriai és szociometriai munkálatok megindulása már eddig is fontos új eredményeket hozott, s további kibontakozásuk pontosabb, életteljesebb ábrázolását fogja eredményezni. Hasonló a helyzet az 1960-as években fellendült marxista eszmetörténeti kutatásokkal. Az ötvenes évek dogmatikus történet szemléletében az eszmetörténet amolyan „gyanús” kutatási területnek számított, mint ahogy sok más is. Ma már szerencsére túljutott ideológiai életünk e gyanakváson, s egyre jobban kibontakozik a marxista alapokon művelt eszmetörténet, amelynek jelentősége éppen a történeti közgondolkodás helyes orientálása szempontjából jelentős. Történettudományunk fejlődését bizonyító harmadik kutatási területként ide sorolhatjuk a társadalomtörténeti vizsgálódásokat is. Örvendetes, hogy a történetírásban megnőtt az érdeklődés a világtörténelem kérdéseiről. Bázisa van az összehasonlító, s főleg *gazdasági és társadalmi kérdéseket előtérbe állító Kelet-Délkelet-Európa történeti* kutatások. a Közép-Kelet-Európa új és legújabbkori történetét érintő munkálatoknak, figyelemre méltó eredmények születtek a nemzetközi munkásmozgalom egyes kérdéseinek feltárása terén, s úttörő értékük van a kezdődő dél-amerikai kutatásoknak. És így sorolhatnánk tovább az elért figyelemre méltó eredményeket. [2]

Sajnos azonban ezek a történet szemléletet alapvetően megváltoztató, a nemzetközi tudományos életben is érdeklődésre számot tartó eredmények még az egyetemi és főiskolai tankönyvekig, jegyzetekig sem juthattak el, hisz’ többségükben csak az új magyar történeti szintézis előmunkálataiként az 1960-as évek végén jelentek meg. Az általános iskolai tankönyvek pedig még inkább nélkülözik e fontos eredményeket, ami fékezi az oktatás korszerűsítését is. A tudományos kutatások eredményei és a tananyag közötti elmaradás természetes jelenség, és csak olyan nagyarányú tartalmi, szemléleti változásoknál okoz komolyabb bajt, mint amilyen változás pontosan a történettudományban bekövetkezett. Halaszthatatlanul szükséges tehát a következő években a történelemoktatást a tudomány új eredményeivel összhangba hozni. Erre véleményünk szerint a szaktanszékek közreműködésével a továbbképzési kabineteknek kell, s tudnak is vállalkozni.

Ezek a feladatok természetesen jelentkeznek a tanárképzés szintjén is. Csak örülnünk annak, hogy a most folyamatban levő programkészítés egybeesik a jelentős változásokkal, és szakbizottságunk már a programok és az új jegyzetek vitái során érvényesíteni tudja az új történeti szintézis alapkonceptióját és eredményeit. Természetesen ezekről az eredményekről a mindenkori nappali tagozatos hallgatóink értesülnek elsősorban az előadásokon, szemináriumokon és az alkalmanként szervezett találkozókön az ország legnevesebb történészeivel. Ez a kapcsolat azonban a végzés után megszakad, s csak alkalmoszerűvé válik.

Általában szükséges lenne tehát olyan szervezett alkalmakat teremteni a 4 éves alapképzés után, amelyeken lehetőség nyílna a megszerzett ismeretek tervszerű bővítésére, a legújabb szaktudományi és szakmethodikai ismeretek átadására volt hallgatóinknak. E feladatokra szívesen és örömmel vállalkoznánk annál is inkább, mert hallgatóink egy része most is felkeres bennünket hasonló céllal személyesen vagy levélben.

A posztgraduális képzés problémáinak felvetését éppen ezért tartjuk időszerűnek, mert végzett hallgatóink és a tanszékek intenzív szakmai kapcsolatát segítené elő. De bekapcsolná őket ismét a tanszék életébe, kutatásaiba is. Folytathatnák a tudományos diákkörben elkezdett munkáikat, de még egyik-másik helytörténeti témájú szakdolgozattal is lehetne foglalkozni. A leendő *posztgraduális képzést* tehát véleményünk szerint úgy kell megtervezni és majdan megszervezni, hogy az *szervesen kapcsolódjék tartalmában és módszereiben a négyéves alapképzéshez*. Teremtse meg a korábban megszerzett ismeretek felfrissítésének lehetőségét és az új szakmai ismeretek megszerzésének alkalmait. Nyújtson információkat a tudományos kutatásokról, adjon tájékoztatást a szakdidaktikai kísérletekről, eredményekről. Végül biztosítanunk kellene a segítségnyújtást azokban a kutatásokban, amelyek a tanszék munkájához kapcsolódnak, illetve korábban megkezdett diákköri, esetleg szakdolgozati témák folytatását jelentik.

A főiskolák jelenlegi körülményeit figyelembe véve, úgy gondoljuk, *a posztgraduális képzésnek* ezek lehetnének a főbb célkitűzései. Tehát *azoknak a hallgatóknak biztosítana magasszintű továbbképzést, akikben sikerült kialakítanunk a permanens önnevelés, önképzés olyan igényét, hogy vállalják az időközönként szervezendő továbbképzés kötött formáit is, hogy intenzív szakmai kapcsolatban maradhassanak a tanszékkel*. Tehát semmiképpen sem a gyengébb képzettségű, erősen csökkenő értékű diplomával rendelkező tanárok újraképzéséről van szó, hanem az arra érdemesek képzésének továbbfolytatásáról.

Ennek megfelelően kellene majd kialakítani a posztgraduális képzés tantervi kereteit és programját, valamint oktatási formáit. Ezek kimunkálása csak az általános elvek, célkitűzések elfogadása után lehetséges, mégis szabad legyen néhány elgondolást máris felvetni. Célszerűnek látszik 8—10 évenként megszervezni egy-egy 2 éves foglalkozást. Ezzel biztosítani tudnánk — legalábbis eddigi tapasztalataink a mi tárgyunk esetében ezt bizonyítja — a legfontosabb tudományos kutatások eredmények megismertetését, és ezen keresztül bekapcsolását a tanítási anyagba. [3]

A kétéves képzési idő alatt csak az egyik szaktárgyból és arányosan elosztva a pedagógiai, lélektani, szakdidaktikai ismeretekből kellene kialakítani a képzés anyagát. A marxizmus—leninizmus tárgyaira azért nem gondoltunk, mert ezekből igen magas szintű továbbképzést biztosítanak a marxizmus—leninizmus esti egyetemek szakosító csoportjai. *A posztgraduális képzésben való részvétel természetesen önkéntes lenne, de a résztvevők száma ne legyen több tárgyanként és évfolyamonként 15—20 főnél.*

A képzés formája a levelező oktatás lehetne megfelelő számú előadásokkal és konzultációs szemináriumokkal kiegészítve és valamennyi tárgy esetében kollokviummal, illetve szigorlattal záruljon a képzés. *Az eredményes vizsgák alapján kaphatnának a résztvevők fontos szakmai megbízatást, de ez az előléptetésnél is számba jöhetne, természetesen eredményes gyakorlati munka mellett.* Ezen túl gondolnunk kell arra is, hogy a tulajdonképpeni korszerű továbbképzés egyik lehetőségeként a főiskolát végzettek számára az egyetemi továbbtanulást kell intézményesen, minden bürokratikus kötöttség nélkül biztosítani. Csak ezzel nyílna ugyanis út számunkra a posztgraduális képzés végső eredményeként emlegetett tudományos fokozatok megszerzéséhez az arra vállalkozók számára.

A permanens továbbképzés feladatait megoldó posztgraduális stúdium tartalmi és metodikai kereteinek kimunkálása természetesen sok olyan kérdést is felvet, melyet sokkal inkább látnak a pedagógusok szakmai és ideológiai továbbképzésén eddig is fáradtságot nem kímélve munkálkodó kollégák. Egyetértünk azokkal, akik a posztgraduális képzés és a továbbképzés eddigi rendszerének koordinálását hangsúlyozzák, de megfontolandónak találják a feladatok egyértelmű differenciálását is. Jó lenne az egyes továbbképzési formák egymásra épülését is vizsgálat tárgyává tenni.

Összegezőképpen szeretném hangsúlyozni, hogy a társadalomtudományok rohamos fejlődése is sürgetően veti fel a szaktanszékek és a végzett hallgatóink közötti intenzív és rendszeres kapcsolat fenntartását. E kapcsolat egyik legjobb keretének látszik a *négyéves alapképzésre épülő kétéves posztgraduális stúdium. Tantervének, programjának; oktatási módszereinek kialakításánál azonban feltétlenül figyelembe kell venni a már meglévő és bevált továbbképzési formákat, amelyek kikapcsolása igen súlyos gondokat jelentene.*

A felvetett elgondolások alapján azok további vizsgálatában, a tárgyunkkal kapcsolatos posztgraduális képzés tartalmi és metodikai kérdéseinek kimunkálásában tanszékünk továbbra is szívesen vállalja a reá eső részt.

JEGYZETEK

[1] Történettudomány és történeti tudatformálás. — Történelmi Szemle XII. (1969)/3—4: 182.

[2] Uo. 172.

[3] Figyelemre méltó az úgynevezett „csehszlovák modell” is, melyről részletes tájékoztatást nyújt: DR. PATEK J.: K problematice postgraduálního studia stredoskolských profesorů historie. — Postgraduální studium učitelů na vysokých školách. Dokumenty z konference. Ustav pro učitelství vzedelání na Univerzite Karlová, Praha, 1968. 183—94. (Magyar fordításban a Szegedi Tanárképző Főiskola Történettudományi Tanszékén.)